

DOI: 10.61718/nsn28.03

УДК 324(477):328(477):303.01:

Морозюк Юрій Вікторович

ORCID: 0009-0005-2037-1647

Національний університет «Острозька академія»

Науковий керівник: Лебедюк Віталій Миколайович, кандидат наук з державного управління, доцент,
Національний університет «Острозька академія»

УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ВИВЧЕННЯ ЧИННИКІВ ПЕРЕОБРАННЯ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ

У статті розглядаються методологічні підходи, які використовують українські науковці для вивчення чинників переобрання народних депутатів. Особливу увагу приділено сучасним вітчизняним дослідникам, які акцентують на парламентській активності народних обранців, соціально-демографічних та партійних змінних, а також на впливі інституційних чинників на політичний рекрутинг і електоральний успіх. Окреслено основні напрями досліджень та узагальнено внесок українських учених і аналітичних інституцій у вивчення чинників переобрання народних депутатів, парламентської поведінки та суміжних тем. Ключові слова: політичні партії, депутати, вибори, Верховна Рада України, чинники переобрання депутатів, парламент, парламентська активність.

Вивчення методологічних підходів, які застосовують українські науковці для аналізу чинників переобрання народних депутатів, є надзвичайно важливим у нинішніх умовах політичної трансформації України. Через складність і специфіку української політичної системи існує потреба в об'єктивному та комплексному аналізі ефективності як самих депутатів, так і виборчих механізмів. Відсутність єдиної методологічної рамки ускладнює порівняння результатів досліджень і впровадження практичних змін, тому розробка й удосконалення таких підходів допоможе не лише краще зрозуміти чинники політичного успіху, але й дозволить дослідити механізми оновлення еліт, прогнозувати тенденції розвитку парламентаризму та підвищити якість політичного процесу в Україні. Актуальність цього питання також зумовлена постійними змінами виборчого законодавства, зростанням запиту суспільства на професійну політичну еліту та необхідністю посилення довіри до Верховної Ради України.

Мета статті – проаналізувати та систематизувати методологічні підходи українських дослідників до вивчення чинників переобрання народних депутатів.

В українських дослідженнях чинники переобрання депутатів висвітлюються опосередковано – через аналіз виборчих систем, партійної динаміки, ефективності парламентської діяльності тощо [1; 2].

Зокрема, В. Лебедюк вивчає наслідки виборчої реформи й локальні чинники преференційного голосування, демонструючи, як соціально-демографічні характеристики, статус кандидата та контекст округу впливають на підтримку виборців; використання багатофакторних регресій і порівнянь між територіями робить ці результати придатними для екстраполяції на парламентські кампанії [3].

Д. Арабаджиев, А. Купін, Г. Буканов, І. Пасічна та З. Бурик, а також О. Кукуруз зосередили свою увагу на ефективності роботи парламенту та її індикаторах, тоді як І. Жданов досліджує зв'язок типу виборчої системи з ефективністю парламенту та уряду [4; 5; 6].

Гендерний вимір представництва послідовно розробляють Ф. Темз, Т. Марценюк і С. Оксамитна, а також В. Лебедюк і Ю. Морозюк, демонструючи, як правила відбору, квоти, партійна культура та суспільні очікування впливають на доступ жінок до списків і шанси закріпитися на «прохідних» позиціях. Ці напрацювання додають до моделей переобрання важливі демографічні та інституційні чинники [7; 8; 9].

В. Яремчук висвітлює регіональні особливості формування політичної еліти (дослідник кейс Івано-Франківської області), чим сприяє розумінню локальних механізмів переобрання в загальнодержавному контексті [10]. І. Хмелько та Д. Бірз хоч і не досліджують безпосередньо переобрання, проте аналізують деякі аспекти комітетської активності та організації парламентської роботи депутатів Верховної Ради України [11].

Вивчаючи методологічні підходи до дослідження чинників переобрання народних депутатів, слід звернути увагу на українські громадські організації та наукові центри, які займаються відповідними аналітичними роботами. Центр політичних студій та аналітики «Ейдос» та Інститут розвитку регіональної преси (ІРРП) аналізують парламентську діяльність, звітність і взаємодію депутатів із виборцями та медіа [12; 13]. Громадянська мережа ОПОРА й Комітет Виборців України (КВУ) ведуть моніторинг роботи ВРУ та виборів, публікують оцінки ефективності; онлайн-платформи VoxUkraine і CHESNO агрегують відкриті дані про голосування, законодавчі ініціативи й комітети [14; 15; 16; 17]. Важливо відзначити роль Інституту

політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, який формує теоретичні рамки виборчих систем і парламентської поведінки [18]. Разом це дає додаткову базу індикаторів та методик для оцінки шансів народних депутатів на повторне обрання.

Отже, методологічні напрями дослідження чинників переобрання народних депутатів України фокусуються на кількох ключових аспектах:

- інституції та партійна селекція (І. Жданов; ІПіЕНД НАН України);
- парламентська поведінка та ефективність (О. Кукуруз; Д. Арабаджієв та інші; І. Хмелько та Д. Бірз; ОПОРА, КВУ, VoxUkraine, CHESNO);
- електоральна та соціодемографічна перспектива (В. Лебедюк, Ф. Темз, Т. Марценюк, С. Оксамитна, Ю. Морозюк, В. Яремчук);
- аналітичні дані, моніторинг і підтримка методик (ЦПСА «Ейдос», ІРПП, ОПОРА, КВУ, VoxUkraine, CHESNO).

Висновки. Сучасні українські дослідження демонструють багатовимірний підхід: від аналізу інституційних правил та партійної селекції – до вивчення поведінки народних депутатів і соціально-демографічних характеристик. Проте значна частина наукових праць вивчає лише якийсь з аспектів, залишаючи інші складові поза увагою або розглядаючи їх лише побіжно. На думку автора, існує потреба в розширенні кількісного виміру досліджень – із більш активним використанням статистичних методів, роботи з великими масивами даних та застосуванням регресійних моделей. Це дозволить підвищити доказовість висновків, перевірити наявність причинно-наслідкових зв'язків та зробити українські дослідження більш порівнюваними з міжнародними практиками.

Джерела.

1. Романюк А. С., Шведа Ю. Р. Партії та електоральна політика. Львів: ЦПД – Астролябія, 2005. 367 с. ISBN 966-8657-07-1. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001682>.
2. Карась А. Ф. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і неklasичних інтерпретаціях: монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 520 с. ISBN 966-613-175-7. URL: http://www.experts.in.ua/baza/doc/download/grom_suspilstvo.pdf.
3. Лебедюк, В. М. (2022). Чинники електорального успіху кандидатів у депутати на місцевих виборах 2020 року в Україні. Політикус : науковий журнал, (5), 35-41. DOI: 10.24195/2414-9616.2022-5.5.
4. Arabadzhyiev, D., Kupin, A., Bukanov, H., Pasichna, I. & Buryk Z. (2021). The efficiency of parliamentary activity organization: European and national factors. AD ALTA-Journal of Interdisciplinary Research, 11(2), 12-16. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110222/papers/A_02.pdf.
5. Кукуруз О. (2022). Ефективність діяльності парламенту: теоретико-методологічні аспекти. Держава і Право, (92) 182-193. DOI: 10.33663/1563-3349-2022-92-182.
6. Жданов І. (2010). Вплив типу парламентської виборчої системи на ефективність функціонування парламенту та уряду. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, (6), 318-332. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2010_6_37.
7. Thames, F. C. (2014). The Electoral System and Women's Legislative Underrepresentation in Post-Communist Ukraine. Forthcoming, Comparative Politics. DOI: 10.2139/ssrn.2520204.
8. Марценюк, Т., Оксамитна, С. (2019). Громадська думка щодо гендерних квот та жінок у політиці в Україні. Наукові записки НаУКМА. Соціологія, (2), 3-15. DOI: 10.18523/2617-9067.2019.2.3-15.
9. Lebediuk, V., & Morozuk, Y. (2024). Party Nomination and Legislative Gender Quotas in the 2020 Local Elections in Ukraine: The case of Rivne Regional Council. Slovak Journal of Political Sciences, 24(1), 55-80. DOI: 10.34135/sjps.240103.
10. Яремчук, В. (2021). Регіональна політична еліта: принципи та механізми формування (на прикладі Івано-Франківської області). Політичні дослідження / Political Studies, (1), 70-89. URL: <http://pd.ipiend.gov.ua/article/view/235438/233872>.
11. Khmelko, I. S., & Beers, D. J. (2011). Legislative Oversight in the Ukrainian Rada: Assessing the Effectiveness of Parliamentary Committees. The Journal of Legislative Studies, 17(4), 501-524. DOI: 10.1080/13572334.2011.617553.
12. Ейдос: центр політичних студій та аналітики. (2014). Громадська антикорупційна експертиза законопроектів. URL: <https://eidos.org.ua/analitika/hromadska-antykorrupciyna-ekspertyza-zakonoproektiv-2/>.
13. Інститут розвитку регіональної преси. (2020). Що ми робили у ІРПП у першій половині 2020 року? URL: <https://irpp.org.ua/shho-mi-robili-u-irpp-u-pershiy-polovini-2020-roku/>.
14. Громадянська мережа ОПОРА. (2021). Робота парламенту в 2021 році: «Довіра» – лідер у голосуваннях «за», «ОПЗЖ» найбільше прогублює, «Слуга народу» найдисциплінованіша, «Батьківщина» найдовше виступає. URL: <https://www.opora.ua/parliament/roboata-parlamentu-v-2021-rotsi-dovira-lider-u-golosuvanniakh-za-opzsh-naibilshe-proguliue-sluga-narodu-naidistsiplinovanisha-batkivshchina-naidovshe-vistupaie-23803>
15. Комітет Виборців України. (2022). Рік роботи Верховної Ради: підсумки 2022 р. URL: <http://www.cvu.org.ua/nodes/view/type:news/slug:rik-roboty-verkhovnoi-rady-pidsumky-2022-r>.
16. VoxUkraine. (2021). «Ми їх втрачаємо». Рейтинг реформаторів ККД депутата оновлено. URL: <https://voxukraine.org/mi-yih-vtrachayemo-rejting-reformatoriv-kkd-deputata-onovleno>.
17. Рух CHESNO. (2021). #ПортретНардепа: як перевірити роботу депутата на сайті ВРУ. URL: <https://www.chesno.org/post/5034/>.
18. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України (2013). Політичні партії України у парламентській виборчій кампанії 2012 року. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/political_parties_170.pdf.